

11. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 21– 22, ст.135: із змінами, внесеними згідно із Законом № 2913-VI (2913-17) від 11.01.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>. – Назва з екрану.

12. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР, Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка. Т. 2. – 1971. – 547 с.

13. Слуцкий Е. Г. Беспризорность в России: вновь грозная угроза // Социологическое исследование. – 1998. – № 3. – С. 117–121.

14. Топольськова І. О. Боротьба з втягненням неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2003. – 192 с.

15. Хавронюк М. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (коментар нового закону) // Вісник Львівського університету. – Вип. 49. – 2009. – Серія юрид. – С. 244-249.

16. Чехов А.П. Палата №6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// http://ilibrary.ru/text/989/p.3/index.html](http://ilibrary.ru/text/989/p.3/index.html). – Назва з екрану.

17. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. – СПб.: Типо-Литография И.А. Ефрона, 1897. – Т. 21. – 480 с.

УДК 343.974

Шепетько С.А.,
канд. юрид. наук, старший науковий
співробітник Міжвідомчого науково-дослідного
центру з проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді національної
безпеки і оборони України

СУЧАСНІ ОБ'ЄКТИВНІ ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ПРОЯВАМ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті проаналізовано сучасні об'єктивні чинники, що сприяють діяльності організованих злочинних формувань з транснаціональними зв'язками. Запропоновано заходи нейтралізації або усунення впливу детермінантів, що сприяють

проявам цього виду злочинності, а також рекомендовано внести окремі зміни до чинного законодавства для правової регламентації заходів забезпечення громадського доступу до інформації про осіб та організації, які отримують та використовують бюджетні кошти.

Ключові слова: детермінанти, тіньова економіка, транснаціональна організована злочинність.

В статье проанализированы современные объективные факторы, способствующие деятельности организованных преступных формирований с транснациональными связями. Предложены меры нейтрализации или устранения влияния детерминант, способствующих проявлениям этого вида преступности, а также рекомендовано внести отдельные изменения в действующее законодательство для правовой регламентации мер обеспечения общественного доступа к информации о лицах и организациях, которые получают и используют бюджетные средства.

Ключевые слова: детерминанты, теневая экономика, транснациональная организованная преступность.

The article analyzes the current objective factors that contribute to the activities of organized criminal groups with transnational connections. The measures neutralize or eliminate exposure determinants that contribute to manifestations of this type of crime and make some recommended changes to the current legislation for the legal regulation of measures to ensure public access to information on individuals and organizations that receive and use the budget.

Keywords: determinants of the shadow economy, transnational organized crime.

Постановка проблеми. Сучасні господарські інституції в умовах регіональної, всесвітньої інтеграції є взаємозалежними та взаємопов'язаними, адже постійно розвиваються економічні, фінансові, політичні, культурні, військові зв'язки між різними країнами. У більшості випадків соціально-економічний розвиток держав залежить від їх безпосередньої участі в міжнародних

економічних, фінансових, політичних організаціях та об'єднаннях для уніфікації нормативно-правових актів в різних галузях господарства. Крім того, дедалі частіше об'єднуються зусилля держав у вирішенні низки конфліктів, загроз, проблем всесвітнього рівня. Однією з таких загроз національній та міжнародній безпеці є організована злочинність з транснаціональними зв'язками. Поширення цього виду злочинності стало одним із наслідків глобалізації, інформатизації, технологізації суспільства.

Транснаціональна організована злочинність є реальною загрозою міжнародній безпеці, політичному, фінансовому, соціально-економічному розвитку різноманітних країн світу, адже це явище характеризується динамічністю, трансформативністю, а локалізація та суспільно небезпечні наслідки не завжди передбачувані. Організовані злочинні формування з транснаціональними зв'язками, як правило, вчиняють злочини завдяки співучасникам з інших країн, використовуючи при цьому всі можливі способи, засоби і знаряддя з урахуванням сприятливих об'єктивних умов зовнішнього середовища для цілеспрямованого, безперервного отримання незаконних доходів на території однієї або й навіть декількох держав. Саме завдяки спільним, скоординованим заходам моніторингу, оцінки небезпеки проявів транснаціональної організованої злочинності можливо розробити, прийняти уніфіковані стандарти, правила протидії цьому негативному явищу. Тому проблемні питання об'єктивних чинників, що сприяють такому виду організованої злочинності є завжди актуальними.

Аналіз дослідження даної проблеми. Проблемними питаннями детермінантів транснаціональної організованої злочинності займалися такі відомі вчені, як М. Г. Вербенський, А. Г. Кальман, О. В. Копан, Т. Д. Момотенко, В. Я. Тацій, С. С. Чернявський, О. Ю. Шостко, О. М. Юрченко та інші. Праці зазначених науковців мають вагоме науково-практичне значення для доктрини кримінального права, кримінології, але динамічність явища організованої злочинності з транснаціональними зв'язками, якісні зміни соціально-економічної, політичної, гуманітарної, фінансової ситуації в

державі зумовили об'єктивну потребу підвищення ефективності заходів боротьби з цим видом злочинності.

Метою даної статті є визначити окремі об'єктивні чинники, що сприяють проявам транснаціональної організованої злочинності та надати рекомендації щодо їх усунення або нейтралізації впливу.

Виклад основного матеріалу. Організовані злочинні формування здатні оперативно адаптувати свою діяльність в залежності від політичних, економічних, фінансових, інформаційних та інших об'єктивних обставин життєдіяльності суспільства. На вибір злочинної діяльності впливає ступінь урегульованості суспільних відносин правовими нормами, а також типова практика їх застосування, додержання, виконання. Крім того, в окремих випадках організована злочинна діяльність є чи не єдиним способом отримання прибутку, доходу чи засобом для нормального існування людини на певних територіях в країнах, де немає необхідної кількості достатньо оплачуваних місць роботи або реальної можливості займатися легальною підприємницькою діяльністю.

Безумовно, посягання на державний суверенітет, значне руйнування транспортної інфраструктури країни, фінансово-економічна криза, падіння обсягів промислового виробництва, скорочення експорту, імпорту тільки сприяють проявам транснаціональної організованої злочинності в нашій державі. Збереження тенденцій до збільшення рівня безробіття, зниження реальних доходів населення обумовлює необхідність виявлення, аналізу, вироблення тактики та стратегії, застосування, контролю, корекції заходів протидії потенційним загрозам та реальними проявам транснаціональної організованої злочинності.

Відповідно до статистичної звітності правоохоронних органів України за період 2008–2013 рр. простежується, зокрема, тенденція до збільшення кількості виявлених ОГ і ЗО з міжнародними зв'язками у понад два рази за п'ятирічний період: від 18 – у 2008 та 2009 рр., до 44 – у 2010 р.; 43 – у 2011 р.; 29 – у 2012 р. Статистичні дані за 2013 р. не містять інформації про виявлені ОГ і ЗО з міжнародними зв'язками, однак вказано дані про 38 виявлених ОГ і ЗО з

міжрегіональними зв'язками та 18 ОГ і 30 з транснаціональними зв'язками. При цьому, протягом 2014 року виявлено лише 28 організованих груп і злочинних організацій з міжрегіональними зв'язками та 14 ОГ і 30 з транснаціональними зв'язками. Як бачимо, ці показники на 23–27 % менші у порівнянні з 2013 р., що свідчить про те, що ефективність діяльності правоохоронних органів у сфері виявлення та припинення діяльності ОГ і 30 з міжрегіональними зв'язками та з транснаціональними зв'язками дещо зменшилась. Крім того, протягом 2015 р. виявлено лише 5 ОГ і 30 з транснаціональними зв'язками (36 % від річного показника 2014 р.) та 22 з міжрегіональними зв'язками (78 % від показника 2014 р.) [1; 2]. Враховуючи зазначені дані можна зробити висновок, що спадною є тенденція до кількості виявлених ОГ і 30 з транснаціональними та міжрегіональними зв'язками, що можливо матиме місце в 2016 році.

На такі незначні показники кількості виявлених організованих злочинних формувань з транснаціональними зв'язками безумовно впливає той фактор, що компетенція правоохоронних органів, уповноважених виявляти та припиняти діяльність таких структур обмежена державним кордоном та територією, яка тимчасово не перебуває під контролем вітчизняних державних органів. Крім того, варто зважати на специфіку законодавства зарубіжних країн, відповідно до якого здійснюється кримінально-правова кваліфікація діяння співучасників транснаціональних організованих груп і злочинних організацій, а також дієвість, типову практику притягнення цих осіб до кримінальної відповідальності.

Сучасні тенденції проявів транснаціональної організованої злочинності пов'язані з процесами глобалізації світової економіки, виникненням і розвитком нових інформаційних технологій, слабкістю і корумпованістю окремих національних урядів, недостатнім рівнем роботи правоохоронних органів різних країн. Небезпечність ситуації може посилюватися внаслідок встановлення транснаціональними злочинними організаціями контролю над засобами масової інформації, глобальними мережами зв'язку, телекомунікацій, радіофіру. Також організовані злочинні об'єднання стримують,

уповільнюють хід реформ, спрямованих на подолання корупції, виходу з фінансово-економічної кризи, забезпечення енергетичної незалежності нашої країни від Російської Федерації.

Крім того, починаючи з 2011 р. збільшилась кількість незаконних мігрантів в країнах ЄС, що зумовлено воєнними операціями в Сирії, політичною нестабільністю в Лівії, виведенням міжнародних військ з Афганістану. Протягом останніх чотирьох років, більше мільйона громадян з трьох регіонів – Близького Сходу, Африки, Азії в пошуках кращого життя прибували до центральних і північних європейських країн. Цьому явищу сприяло відсутність ефективного міжнародного співробітництва між країнами ЄС, що призвело до збільшення масштабів діяльності організованих злочинних формувань з транснаціональними зв'язками у сфері незаконної міграції, торгівлі людьми, контрабанди.

Значний рівень тіньової економіки (приблизно 42 % протягом першого кварталу 2015 р. [3]) є потенційно стимулюючим фактором для організованих злочинних формувань для налагодження їхньої діяльності на території України, як наслідок зарубіжні інвестори утримуються від зайняття господарською, підприємницькою діяльністю на вітчизняному ринку, адже не можуть добросовісно конкурувати з незаконними або напівлегальними об'єднаннями. У зв'язку із зростанням тіньових явищ і процесів, участь в яких бере й організована злочинність, економіка України може стати залежною від нелегальних видів господарської діяльності (нелегальне виробництво, експорт товарів та послуг). У міру цього “тіньові”, “сірі” товари та послуги будуть провідними в дольовій частці нашої держави у світовій економіці.

Таким чином, прояви транснаціональної організованої злочинності посягають на легальну економіку та її інститути, конкуруючи з приватними структурами. Це пов'язана із тим, що діяльність організованих злочинних формувань з транснаціональними зв'язками у сфері економіки призводить до посягань на основи добросовісної конкуренції за рахунок використання незаконних ресурсів тіньової економіки.

Однією з умов діяльності організованих злочинних формувань є наявність корумпованих службових осіб, які бажають отримувати тіньові доходи за рахунок коштів нелегальної економіки, що призводить до широкого проникнення злочинців в органи державної влади. Без ефективної антикорупційної діяльності правоохоронних органів, громадських об'єднань, приватних інституцій, протидія проявам організованої злочинності не буде дієвою.

На сьогодні транснаціональні організовані групи і злочинні організації, як правило, постійно вчиняються злочини на території різних держав, а отримані незаконні доходи можуть відповідати рівню валового національного продукту окремих країн світу. Особливо сприятливими умовами для функціонування таких формувань є недостатній рівень розвитку легального сектору економіки та політичного середовища, що дозволяє представникам цих злочинних організацій завдяки корупційним, лобістським схемам займати високі посади в органах державної влади та місцевого самоврядування.

В окремих країнах керівники транснаціональних злочинних організацій навіть здатні створювати для себе всі необхідні правові та адміністративні умови для збільшення масштабності, доходності незаконної діяльності, очолюваних ними структур, що дестабілізує правопорядок в цих державах. Найбільші ринки незаконних товарів, послуг функціонують у тих місцях, де є можливість отримання найбільшого доходу за одночасної відсутності дієвих заходів щодо протидії цьому соціальному явищу. Максималізація доходу і недостатність як нормативно-правової регламентації охорони суспільних відносин, так і неефективність роботи правоохоронних органів є тими детермінантами, які дозволяють збільшувати територіальний масштаб ринків збуту незаконних товарів та надання послуг. Як наслідок, прояви транснаціональної організованої злочинності спричиняють зниження бюджетних надходжень, підвищення витрат на розслідування злочинів, учинених у складі таких угруповань. У результаті відбувається втрата авторитету держави на міжнародній арені, підриваються основи правосвідомості, правової культури населення,

погіршуються умови політичного, суспільного і економічного життя.

На цьому рівні пріоритетне значення має стабілізація економіки після фінансово-економічної кризи, скорочення розриву у доходах між багатими і бідними, пріоритетність легальної господарської діяльності, боротьба з безробіттям. Необхідний перегляд економічних підходів до торгівлі, що існують на вітчизняних ринках. Це можна здійснити шляхом утворення мережі кооперативних ринків роздрібної торгівлі, а також ринків так званого ярмаркового типу, для оптово-роздрібної торгівлі для представників малого та середнього підприємництва. Вільна конкуренція в даній сфері сприятиме не лише економічній підтримці представників малого та середнього бізнесу, але й зміні цінової політики на українських ринках, ліквідації так званих закупівельних цін, й відповідно зменшення ролі посередницьких угод.

З метою зменшення або нейтралізації впливу об'єктивних детермінантів транснаціональної організованої злочинності необхідно в нашій державі збільшити обсяги промислового виробництва. Для відродження промислового потенціалу в Україні необхідно проводити системні структурні реформи з урахуванням кращого зарубіжного досвіду динамічно розвиваючих промислових економік країн світу, а також позбутися практики галузевого лобіювання. Промислова політика нашої країни повинна забезпечувати рівні умови для всіх виробників і експортерів, ураховуючи, що ключовим завданням є не підтримка тієї чи іншої корпорації, яка має корумповані зв'язки, а створення реальних стимулів для інвестування, впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій завдяки залученню іноземних інвесторів, виходу на нові ринки збуту продукції та надання послуг.

Позитивного ефекту можна досягнути за допомогою підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу, наприклад, шляхом запровадження державної програми кредитування їх діяльності під 4–10 % річних у національній валюті. Така підтримка, враховуючи економічну кризу, може бути здійснена державою, за допомогою розробки та впровадження на практиці

програм пільгового оподаткування господарюючих суб'єктів, видачі цільових кредитів на певні інвестиційні проекти. Поряд з цим, повинно застосовуватися фіскальне заохочення за допомогою виділення додаткових дотацій і субсидій або цільових кредитів з невисокою процентною ставкою.

Також слід зауважити, що великі матеріальні збитки завдають злочини у сфері службової діяльності, як правило, це пов'язано із значним рівнем корупції в державі та відсутністю організаційно-правового механізму громадського контролю за ефективністю використання публічних коштів. При цьому, триваючий процес євроінтеграції України зумовлює необхідність при законопроектній діяльності аналізувати не лише національні норми права, але й міжнародні та зарубіжні правові акти для найбільш якісного урегулювання всіх сфер життєдіяльності суспільства в напрямі боротьби з організованою злочинністю.

Висновки. Розглянувши окремі об'єктивні чинники, що сприяють проявам цього виду злочинності в Україні, можна зробити такі висновки: по-перше, головною причиною утворення і зміцнення організованих злочинних формувань з транснаціональними зв'язками є соціально-економічне становище в нашій державі; по-друге, високий рівень корумпованості деяких службових осіб; по-третє, незадовільна ситуація із соціальним захистом дітей є потенційною умовою для збільшення проявів організованої злочинності в майбутньому. Основними умовами, що забезпечують існування транснаціональної організованої злочинності є: обмеженість бюджетних витрат для демаркації державних кордонів; проведення антитерористичної операції на окремих територіях Донецької та Луганської областей, а також окупація АР Крим; зростання рівня безробіття; монополізація енергоресурсів; зростання тіньової економіки; девальвація національної валюти; інфляція; криза адміністративного управління; незаконна міграція; глобалізація економіки, інформаційного середовища.

В найближчі роки організовані злочинні організації будуть продовжувати активно отримувати контроль над легальними господарськими товариствами. Можна, наприклад, прогнозувати, що ними буде використовуватися в корисливих

інтересах “черговий етап” приватизації, банківська криза і триваючий переділ власності. Прийняті превентивні заходи щодо нейтралізації можливих негативних наслідків від приватизації, безумовно, створять для організованої злочинності значні труднощі, але, як показує зарубіжний досвід, повністю не забезпечать радикальний механізм захисту.

Тому заходи із виявлення сучасних детермінантів організованої злочинної діяльності повинні проводитись швидко, постійно, неупереджено, комплексно та систематично, адже від цього залежить їх дієвість, практична результативність. Такі заходи повинні здійснюватися не тільки уповноваженими працівниками правоохоронних органів або органів державної влади, а й, наприклад, представниками міжнародних або громадських організацій. Для підвищення ефективності цих заходів доцільним є координація діяльності різних суб'єктів проведення профілактики злочинності та взаємне раціональне об'єднання їх сил, засобів, направлених на виявлення, аналіз, оцінку реальних, потенційних загроз організованої злочинності як на території держави, так і в межах окремо взятої адміністративно-територіальної одиниці.

Література:

1. Статистичні відомості про виявлені організовані групи та злочинні організації і вчинені ними кримінальні правопорушення за 2015 р. (у таблицях) // Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України. – К. : [б.в.], 2015. – 2 с.

2. Статистичні відомості про виявлені організовані групи та злочинні організації і вчинені ними кримінальні правопорушення за 2008–2014 рр. (у таблицях) // Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України. – К. : [б.в.], 2015. – 14 с.

3. Мінекономіки: тіньова економіка зросла до 47 % / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2015/08/150814_az_shadow_economy.